

Akhlāq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2025; 15(40): e29

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

Presenting an Ethics-Based University Model in Higher Education With a Data-Based Approach

Afshin Ansari Kahriz¹, Sorayya Gholamhossein pouranvari^{2*}, Jafar Ghahramani³

1. Department of Education Governance and Human Resources, Mara.c., Islamic Azad University, Marand, Iran.

2. Department of Education Governance, Mar.c., Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

3. Department of Education Governance and Human Resources, Mara.c., Islamic Azad University, Marand, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The university is a pivotal institution that, by adhering to ethical values, protects society from the harm of deviation and paves the way for future dynamism and development. The present study was conducted with the aim of presenting a model of an ethics-oriented university using a grounded theory approach.

Methods: This study was conducted as a qualitative research with a grounded theory approach. Data were collected through in-depth interviews with 21 university professors and academic experts in the field of ethics in higher education, using a purposive snowball sampling method. After conducting three stages of open, axial, and selective coding, 149 concepts, 17 categories, and 5 dimensions were obtained.

Ethical Considerations: In this study, the authenticity of the texts, honesty, and trustworthiness were observed, and the participants responded to the questionnaires with awareness of the research objectives.

Results: The findings of the present study show that the components of an ethics-oriented university in higher education consist of 5 key factors: causal factors (individual factors, organizational factors, social and environmental factors, and environmental factors and digital technology), contextual factors (cultural-historical contexts, political-legal contexts, socio-economic contexts, and scientific-technological contexts), intervening factors (structural intervention and socio-cultural intervention), strategic factors (management and governance factors, educational and research factors, structural and infrastructural factors, international factors, and economic factors), and consequences (individual consequences and social consequences).

Conclusion: The findings of this study may attract the attention of university policymakers and encourage university administrators to promote academic and practical advancement by familiarizing faculty members and students with the issue of ethics in the university.

Keywords: University, Ethics-based, Higher education, Data-driven approach

Corresponding Author: Sorayya Gholamhossein pouranvari; **Email:** soraya_pouranvari@iau.ac.ir

Received: August 4, 2025; **Accepted:** September 23, 2025; **Published Online:** February 26, 2026

Please cite this article as:

Ansari Kahriz A, Gholamhossein pouranvari S, Ghahramani J. Presenting an Ethics-Based University Model in Higher Education With a Data-Based Approach. *Akhlāq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2025; 15(40): e29.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره پانزدهم، شماره چهارم، ۱۴۰۴

ارائه الگوی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی با رویکرد داده بنیاد

افشین انصاری کهرئز^۱ ID، ثریا غلامحسین پورانوری^{۲*} ID، جعفر قهرمانی^۳

۱. گروه حکمرانی آموزشی و سرمایه انسانی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران.

۲. گروه علوم تربیتی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

۳. گروه حکمرانی آموزشی و سرمایه انسانی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: دانشگاه نهادی محوری است که با اتصاف به ارزش‌های اخلاقی، جامعه را از گزند انحراف مصون می‌دارد و مسیر پویایی و توسعه آتی را هموار می‌کند. پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی دانشگاه اخلاق محور با استفاده از رویکرد داده بنیاد انجام شده است.

روش: این پژوهش از نوع پژوهش کیفی و با رویکرد نظریه داده بنیاد انجام گرفت. داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق با ۲۱ نفر از اساتید دانشگاهی و خبرگان دانشگاهی در زمینه اخلاق در آموزش عالی، به روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی، گردآوری شد. پس از انجام سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، ۱۴۹ مفهوم، ۱۷ مقوله و ۵ بُعد به دست آمد.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش حفظ اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است و مشارکت‌کنندگان با آگاهی از اهداف پژوهش به پرسشنامه‌ها پاسخ داده‌اند.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه‌های دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی از ۵ عامل کلیدی: عوامل علی (عوامل فردی، عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی و محیطی و عوامل محیطی و فناوری دیجیتال)، عوامل زمینه‌ای (زمینه‌های فرهنگی - تاریخی، زمینه‌های سیاسی - حقوقی، زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی و زمینه‌های علمی - فناورانه)، عوامل مداخله‌گر (مداخله ساختاری و مداخله فرهنگی - اجتماعی)، عوامل راهبردی (عوامل مدیریتی و حکمرانی، عوامل آموزشی و پژوهشی، عوامل ساختاری و زیربنایی، عوامل بین‌المللی و عوامل اقتصادی) و پیامدها (پیامد فردی و پیامد اجتماعی) تشکیل شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه می‌تواند مورد توجه سیاست‌گذاران دانشگاهی قرار گیرد و مدیران دانشگاهی را ترغیب کند تا از طریق آشنا کردن اساتید و دانشجویان با موضوع اخلاق در دانشگاه، زمینه پیشرفت علمی و عملی را فراهم سازند.

واژگان کلیدی: دانشگاه، اخلاق محور، آموزش عالی، رویکرد داده بنیاد

نویسنده مسئول: ثریا غلامحسین پورانوری؛ پست الکترونیک: soraya_pouranvari@iau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۰۷

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Ansari Kahriz A, Gholamhossein pouranvari S, Ghahramani J. Presenting an Ethics-Based University Model in Higher Education With a Data-Based Approach. Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal. 2025; 15(40): e29.

مقدمه

اخلاقیات ساختاری متشکل از استدلال‌های منطقی، ارزش‌ها و بایدها و نبایدهای مشترک است که براساس آن، نیک و بد مشخص و عمل بد از خوب متمایز می‌شود (۱). یکی از مهم‌ترین نهادهایی که روند اداره و تصمیم‌گیری‌های کلان آن بر سرنوشت آحاد جامعه اثر می‌گذارد، نهاد دانشگاه است که به‌عنوان سازمانی بنیادی، همواره کاربردی کلیدی و انکارناپذیر در تولید و گسترش دانش و توسعه جوامع داشته است (۲).

دانشگاه اخلاق‌مدار به‌عنوان یکی از ارکان اساسی جامعه پایمند به اخلاق، چشم‌اندازی است که تحقق آن در سایه حرکت جمعی، مرکب از اساتید، کارمندان و دانشجویان، و چندبعدی، شامل فردی، اجتماعی، آموزشی و پژوهشی، در مسیری منظم به عواملی چون صداقت، امانت‌داری، احترام به حقوق یکدیگر، مسئولیت‌پذیری و رعایت انصاف و عدالت، میسر و ممکن خواهد بود (۳). ایفای نقش‌های کلیدی آموزش، پژوهش، خدمات، کارآفرینی و ارزش‌آفرینی دانشگاه‌ها کاملاً تحت تأثیر اخلاق حرفه‌ای به‌عنوان عامل تنظیم‌کننده روابط در سایه حفظ و اشاعه ارزش‌ها و در نتیجه مبنای تصمیم‌گیری، ارزشیابی و نظارت است (۴). توجه به اخلاق در دانشگاه و ارتقاء اخلاقی دانشگاه به‌عنوان نهادی که علاوه بر تولید علم و فناوری، نهادی تربیتی و انسان‌ساز است، بسیار حائز اهمیت است (۵). شناسایی مؤلفه‌های اخلاقی در میان پست‌های دانشگاهی به ویژه اساتید و دانشجویان می‌تواند زمینه‌ساز کدهای اخلاقی آموزش باشد. به عبارت دیگر در ارتباط با ضرورت کاربردی این مطالعه می‌توان اذعان نمود که بایسته‌ها، مضامین و مصادیق یافت شده در پژوهش را می‌توان جهت بهسازی و توسعه رفتاری اعضای هیئت علمی به کار گرفت. سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی می‌توانند از این یافته‌ها در تدوین و بهبود اساسنامه اخلاقی ویژه دانشگاه‌ها استفاده نمایند (۶).

مطالعات نشان داده‌اند که دانشگاه را می‌توان محیطی برای شکل‌گیری شخصیت انسان و شخصیت نسل بعدی که می‌خواهد راه‌های مختلف زندگی بهتر را پیدا کند، دانست. لذا در این عرصه، استاد یا عضو هیئت علمی یکی از کنشگران

اصلی به شمار می‌رود. شکل‌گیری شخصیت انسان و شخصیت نسل بعدی به‌عنوان وظیفه اساسی در دانشگاه‌ها، به اساتید واگذار شده، لذا توجه به استادان به‌عنوان کنشگرانی که از اصول اخلاقی در محیط آموزش عالی استفاده می‌نمایند، مسئله حائز اهمیتی است (۷). میراحمدی (۸) در پژوهشی نشان داد که آموزش در دانشگاه باید به پرورش فضایل اخلاقی و فکری کمک کند و آموزش فضایل اخلاقی که از مهمترین منابع ارزش‌گذار در مباحث آموزشی است از اساسی‌ترین اموری است که می‌توان در حق یادگیرندگان انجام داد. آقایی مطلق (۹) نشان داد بین اخلاق حرفه‌ای اساتید دانشگاه با رضایت شغلی و باورهای خودکارآمدی آن‌ها رابطه وجود دارد. همچنین بین ابعاد اخلاق حرفه‌ای اساتید دانشگاه با رضایت شغلی و باورهای خودکارآمدی آن‌ها ارتباط وجود دارد. قاسم‌زاده و همکاران (۱۰) نشان دادند که اخلاق حرفه‌ای به‌طور مستقیم باعث افزایش سطح مسئولیت اجتماعی و پاسخگویی فردی در معلمان می‌شود. همچنین، اخلاق حرفه‌ای باعث تقویت فرهنگ خدمتگزاری می‌گردد و سپس فرهنگ خدمتگزاری زمینه تقویت و بهبود پاسخگویی فردی معلمان را در محیط آموزشی فراهم می‌کند. سلطانی (۱۱) به این نتیجه رسید که اخلاق حرفه‌ای توان پیش‌بینی‌کنندگی اشتیاق شغلی کارکنان دانشگاه را دارد. مصلح گرمی و همکاران (۱۲) در پژوهشی نشان دادند که مدل اخلاق در شکل‌گیری دانشگاه فضیلت‌مدار خیلی مهم است و کارکردهای حساس اخلاق در شکل‌گیری و توسعه الگوی دانشگاه فضیلت‌مدار انکارناپذیر است.

با عنایت به نکات یادشده، دانشگاه اخلاق‌محور، در بهبود اخلاقیات در نظام آموزش عالی نقش مؤثری داشته است. بنابراین ضرورت پژوهش در حوزه دانشگاه اخلاق محور روزبه‌روز جدی‌تر می‌شود و پژوهشگران نیز سعی دارند تا عوامل مؤثر بر استقرار و کارایی دانشگاه اخلاق‌محور را شناسایی کنند. همچنین از آنجایی که الگوی بومی برای دانشگاه اخلاق‌محور طراحی نشده است بنابراین این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاری در جهت استقرار دانشگاه اخلاق‌محور بیانجامد. لذا محقق در این مطالعه سعی دارد

برای تأمین روایی و پایایی در تحقیق کیفی از روش ارزیابی (۱۴) استفاده شد که معادل روایی و پایایی در تحقیقات کمی است. بدین منظور و بر پایه این روش چهار معیار قابلیت اعتبار، انتقال پذیری، قابلیت ثبات و تأییدپذیری جهت ارزیابی در نظر گرفته می شود (۱۵).

به منظور افزایش قابلیت اعتبار اقدامات ذیل توسط پژوهشگر صورت گرفت:

۱. بازبینی توسط اعضای تیم پژوهشی: مؤلفه ها و مفاهیم به دست آمده توسط اعضای تیم مورد ملاحظه و بازبینی قرار می گرفت و نظرات نهایی استخراج می شدند.
 ۲. بررسی توسط خبرگان: در این مرحله، نظرات خبرگان دانشگاهی در مورد مفاهیم و مؤلفه ها دریافت می شد.
- همچنین سه خبره دانشگاهی که در پژوهش مشارکت نداشتند برای حصول اطمینان از انتقال پذیری مقوله ها و مفاهیم مستخرج مورد مشورت قرار گرفتند. در همه مراحل کار و به منظور ایجاد اطمینان، جزئیات پژوهش و یادداشت برداری ها ثبت و ضبط شد. با استفاده از فایل های ضبط شده پس از هر مصاحبه، سؤالات مصاحبه بررسی شدند و خلأهایی که ممکن بود با پرسش های ریزتر پر شوند بر پژوهشگر آشکار شد و در مصاحبه بعدی، نتایج به کار گرفته شد، و همین امر به تقویت پایایی ابزار سنجش کمک نمود.

یافته ها

در پژوهش حاضر، ۱۷ نفر از مشارکت کنندگان مرد (۸۸ درصد) و ۴ نفر زن (۱۲ درصد) بودند. در مجموع تعداد ۱۴۹ مفهوم، ۱۷ مؤلفه، ۵ بعد در چارچوب نظریه داده بنیاد استخراج شد. در مرحله آغازین که با کدگذاری باز شروع می شود، موارد زیر یافت شد.

عوامل مؤثر بر دانشگاه اخلاق محور در دانشگاه های استان آذربایجان غربی را شناسایی کند و الگویی بومی برای دانشگاه ارائه کند. بنابراین هدف پژوهش حاضر ارائه الگوی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی در دانشگاه های استان آذربایجان غربی بر مبنای رویکرد داده بنیاد است.

روش

این پژوهش از پژوهش های کیفی از نوع نظریه داده بنیاد است که با تمرکز بر مصاحبه نیمه ساختاریافته به ارائه الگوی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی می پردازد. مشارکت کنندگان در این تحقیق شامل اساتید دانشگاه که در زمینه اخلاق در آموزش عالی مطالعات و تحقیقات داشته اند، می باشند. نمونه گیری از نوع هدفمند و به روش گلوله برفی انجام شده است. متن مصاحبه های ساختاریافته با مشارکت کنندگان مذکور پس از پیاده سازی به روش تحلیل مضمون (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) با کمک نرم افزار اطلس تی کدگذاری شده و سپس تحلیل گردید. در این شیوه پس از یافتن مقوله اصلی، عوامل علی، عوامل زمینه ای، عوامل مداخله گر، راهبردها و پیامدها مشخص می شود. در هر سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی، محقق به متون مصاحبه ها مراجعه کرده و با روش رفت و برگشتی اصلاح داده ها انجام شده و در نهایت تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافته است. مصاحبه ها ضبط گردید تا با مرور چندباره گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق تری نسبت به دیدگاه های طرح شده مشارکت کنندگان انجام شود. نمونه گیری نظری تا رسیدن مقوله ها به اشباع نظری ادامه یافت. شواهد اشباع نظری مقوله ها در مصاحبه ۲۱ برای پژوهشگر دیده شد اما برای اطمینان تا مصاحبه ۲۳ ادامه یافت. مقصود از اشباع نظری یعنی مرحله ای که در آن دیگر داده های جدیدی در ارتباط با مقوله پدید نیایند، مقوله گستره مناسبی یافته و روابط بین مقوله ها برقرار و تأیید شده باشند. (۱۳)

جدول ۱: نتایج کدگذاری عوامل علی

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)
عوامل علی	عوامل فردی	اخلاق حرفه‌ای اساتید و مدیران تعهد مدیران به ارزش‌های اخلاقی احترام به دانشجویان و ایجاد انگیزه و ترغیب آن‌ها تعهد نسبت به انجام وظایف پایبندی به اصول اخلاقی در برخورد با مراجعان نوع دوستی در محیط کار رفتارهای اخلاق‌مدارانه (صداقت، انصاف، عدالت) الگوی اخلاقی برای دانشجویان بودن
	عوامل سازمانی	سیاست و مقررات اخلاق محور فرهنگ سازمانی اخلاق‌مدار انتقادپذیری و مسئولیت‌پذیری جمعی آموزش و توانمندسازی اخلاقی رعایت عدالت در ارزیابی‌های آموزشی و پژوهشی وجود جو اخلاقی سازمانی نهادینه شدن اخلاق در سیاست‌های سازمانی اولویت به مسائل اخلاقی در انتخاب مدیران توزیع عادلانه و برابر فرصت‌ها برای همه گسترش ارتباطات شفاف در دانشگاه
	عوامل اجتماعی و محیطی	انتظارات جامعه و ذی‌نفعان تقلب نکردن و داشتن صداقت در جامعه ارزشمند شمردن اخلاق در جامعه گسترش فرهنگ مشارکت و نوع دوستی در جامعه
	عوامل فناوری و محیط دیجیتال	شفافیت در استفاده از داده‌های آموزشی و اخلاق ارتباطات دیجیتال اخلاق در فضای مجازی و جلوگیری از تبعیض دیجیتالی مدیریت رفتارهای اخلاقی در آموزش آنلاین (حفظ حریم خصوصی) صداقت علمی در آزمون‌های آنلاین دسترسی عادلانه به آموزش‌های دیجیتال نظارت دیجیتال بر تخلفات علمی (سرقت ادبی) مسئولیت‌پذیری در انتشار محتوا (حقوق مالکیت فکری) استفاده از سیستم‌های دیجیتال برای شفافیت در فرآیندهای دانشگاهی

عوامل علی: مقوله‌های مربوط به شرایطی که بر پدیده محوری تأثیر می‌گذارند. که مؤلفه‌های عوامل علی شامل:

عوامل فردی، عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی و محیطی و عوامل فناوری و محیط دیجیتال هستند.

جدول ۲: نتایج کدگذاری عوامل زمینه‌ای

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)
	زمینه‌های فرهنگی - تاریخی	پایداری و توسعه عقل‌گرایی اخلاقی در دانشگاه تلفیق هوشمندانه پیشینه اخلاقی با نیازهای معاصر ایجاد موزه علمی اخلاق علمی سنت تربیت‌پروری به جای مدرک‌دهی تجربه مدارس سنتی با محوریت ادب‌آموزی پیش از علم‌آموزی نظام استاد - شاگردی اخلاق‌محور تجربه دانشگاه جندی شاپور به‌عنوان الگوی تلفیق اخلاق و علم اخلاق قبل از عمل در برنامه‌ریزی درسی
	زمینه‌های سیاسی - حقوقی	استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌ها حق آموزش رایگان تا سطوح عالی تدوین قانون جامع اخلاق دانشگاهی اصلاح آیین‌نامه رسیدگی به تخلفات علمی تشکیل مجمع مشورتی دانشگاهیان و سیاست‌گذاران الزام به ارتقای اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه‌ها تقویت نهادهای نظارتی مستقل تعادل بین نظارت و استقلال دانشگاهی ایجاد کمیسیون مستقل اخلاق علمی محدودیت‌های پژوهشی در برخی حوزه‌های حساس
عوامل زمینه‌ای	زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی	توسعه مسئولیت اجتماعی و اخلاقی در دانشگاه تقویت صداقت آموزشی و پژوهشی راه‌اندازی مراکز کاربایی اخلاق‌محور (تحول در اشتغال‌پذیری) آموزش مهارت‌های اخلاق حرفه‌ای انعطاف‌پذیری در برابر تحولات سریع اجتماعی سرمایه‌گذاری در پروژه‌های اخلاق‌محور ارائه گواهی‌های صلاحیت اخلاقی اقتصاد مقاومتی اخلاق‌محور در دانشگاه
	زمینه‌های علمی - فناورانه	ظهور فناوری‌های تحول‌آفرین اخلاقی (اخلاق فناوری) انقلاب پارادایمی در علم آموزی توسعه سامانه هوشمند مراقبت اخلاقی ایران واقعیت مجازی برای شبیه‌سازی موقعیت‌های اخلاقی تلفیق کمیته‌های اخلاق انسانی با سیستم‌های هوشمند سیستم هوشمند رأی‌گیری برای انتخابات دانشگاهی استفاده از سیستم‌های هوشمند مشاوره اخلاقی آنلاین سیستم‌های هوش مصنوعی برای پایش اخلاق پژوهشی ظهور علم باز (Open Science) با تأکید بر اخلاق جمعی ظهور دانشگاه‌های خودگردان اخلاق‌محور با معماری Web3

عوامل زمینه‌ای: براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان عوامل
 زمینه‌ای شامل زمینه‌های فرهنگی - تاریخی، زمینه‌های
 سیاسی حقوقی، زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی و زمینه‌های
 علمی - فناورانه هستند.

جدول ۳: نتایج کدگذاری عوامل مداخله‌گر

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)
عوامل مداخله‌گر	مداخله ساختاری	سیاست‌گذاری متعارض وابستگی بودجه دانشگاه به منابع غیراخلاقی بودجه‌بندی نامناسب (اختصاص درصد ناچیز به امور اخلاق محور) فقدان سازوکارهای نظارتی سیستم گزارش‌دهی غیرشفاف نظام رتبه‌بندی اساتید مبتنی بر کمیت مقاله نه کیفیت اخلاقی الزام به پذیرش دانشجویان با سهمیه‌های خاص مغایر با عدالت آموزشی اولویت به پروژه‌های زود بازده به جای سرمایه‌گذاری بلندمدت اخلاقی الزام به جذب و استخدام افراد بدون توجه به شایستگی اخلاقی ساختارهای بوروکراتیک
	مداخله فرهنگی - اجتماعی	فرهنگ رقابت ناسالم (ارزش‌گذاری افراطی به نمره بدون توجه به ابعاد اخلاقی) مقاومت اساتید سنتی در برابر روش‌های نوین آموزشی فرهنگ مدرک‌گرایی (اولویت به مدرک به جای شایستگی اخلاقی) محرومیت دانشجویان کم‌درآمد از تحصیل شکل‌گیری مافیای علمی در برخی رشته‌ها تعارض بین اساتید سنتی و دانشجویان نسل Z عدم پذیرش روش‌های نوین آموزش اخلاقی نفوذ گروه‌های ذی‌نفوذ در انتصاب‌های مدیریتی دانشگاه تعارض بین ارزش‌های دانشگاهی و خواست خانواده‌های ثروتمند تبعیض سیستماتیک بر علیه گروه‌های خاص

عوامل مداخله‌گر: براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان عوامل
 مداخله‌گر شامل: مداخله ساختاری و مداخله فرهنگی -
 اجتماعی است.

جدول ۴: نتایج کدگذاری عوامل راهبردی

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)
عوامل مدیریتی و حکمرانی	عوامل آموزشی و پژوهشی	رهبری تحول آفرین اخلاقی ایجاد کمیته‌های اخلاق دانشگاهی تدوین منشور اخلاقی دانشگاه تشکیل شورای راهبردی اخلاق ایجاد سیستم شکایت اخلاقی اصلاح آیین‌نامه‌های انضباطی با تأکید بر تربیت به جای تنبیه حکمرانی مشارکتی گنجاندن مصاحبه اخلاق‌سنجی در استخدام اساتید و کارکنان نظارت هوشمند با نصب سیستم‌های گزارش‌دهی تخلفات آنی کد QR سیاست‌گذاری اخلاق‌مدار مدیریت منابع انسانی اخلاق‌گرا
		نظارت جدی بر سرقت علمی و تقلب در تحقیقات (Plagiarism) روش‌های تدریس اخلاق محور (روش مشارکتی، ایفای نقش) مهارت‌های تصمیم‌گیری اخلاقی تشویق پژوهش‌های میان رشته‌ای با محوریت حل مسأله اخلاقی جامعه تحول در برنامه‌های درسی (گنجاندن درس اخلاق حرفه‌ای در تمام رشته‌ها)
عوامل راهبردی	عوامل ساختاری و زیربنایی	معماری اخلاق محور ایجاد فضاهای عبادی - فکری برای تقویت معنوی فناوری اطلاعات اخلاق‌گرا توسعه سامانه‌های نظارت جمعی اعطای جوایز سالانه اخلاقی علمی به پژوهشگران و دانشجویان
		همکاری با نهادهای جهانی عضویت در شبکه‌های دانشگاه‌های اخلاق محور (اتحادیه) الگو برداری از تجربیات موفق اخلاقی در جهان آموزش اخلاق فرافرهنگی مشارکت در برنامه‌های توسعه پایدار توسعه برنامه‌های تبادل دانشجو با تمرکز بر اخلاق فرهنگی
عوامل اقتصادی	عوامل اقتصادی	تأمین مالی اخلاق محور پارک‌های فناوری اخلاق محور شهریه‌های عادلانه ایجاد کنسرسیوم‌های صنعتی اخلاق محور تأسیس صندوق وقف علمی ایجاد صندوق‌های قرض الحسنه برای حمایت از دانشجویان نیازمند اشتغال‌زایی اخلاقی مدل درآمدی اخلاق‌مدار

عوامل راهبردی: براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان عوامل
 راهبردی شامل: عوامل مدیریتی و حکمرانی، عوامل آموزشی و
 پژوهشی، عوامل ساختاری و زیربنایی، عوامل بین‌المللی و
 عوامل اقتصادی هستند.

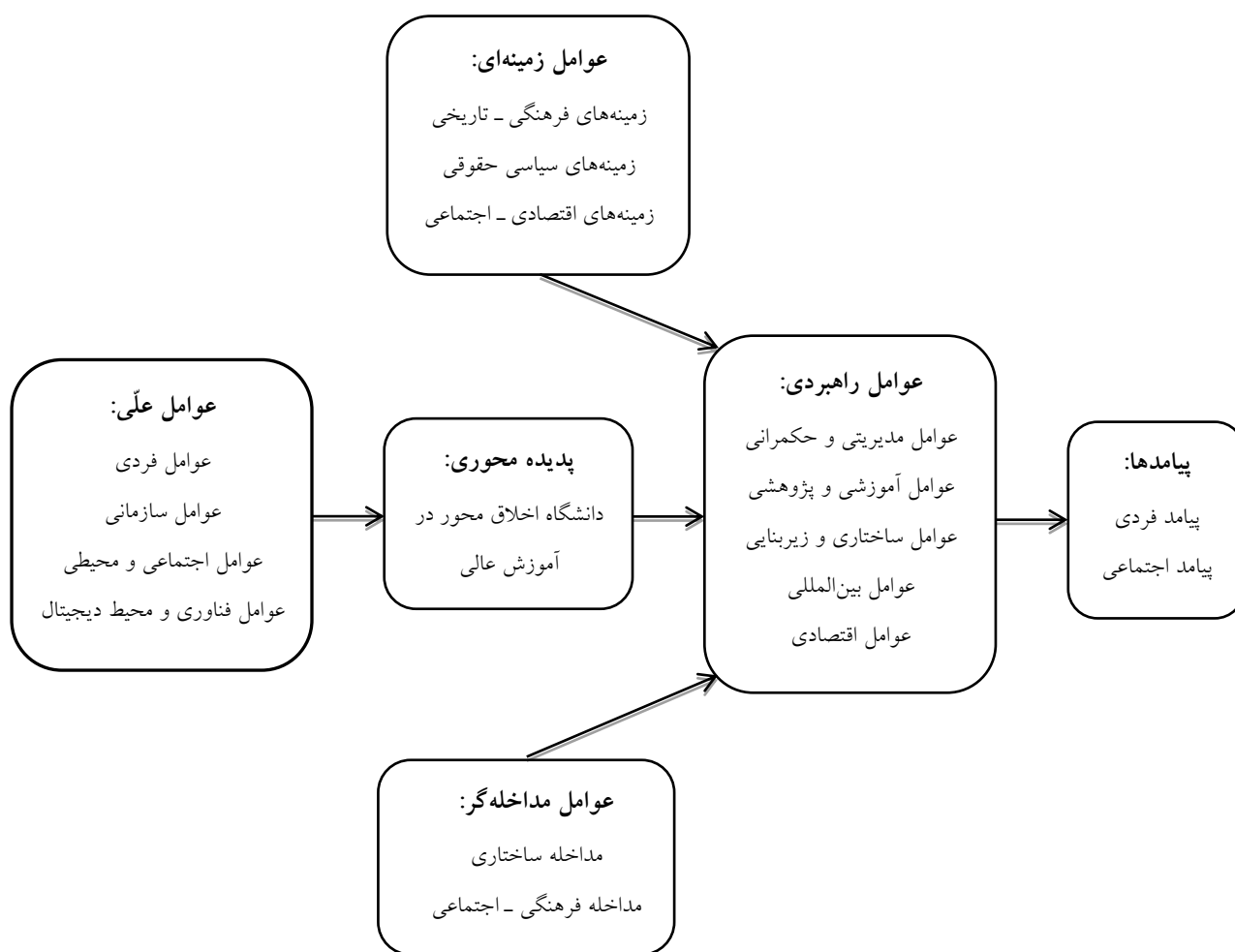
جدول ۵: نتایج کدگذاری عوامل پیامدی

کدهای انتخابی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)
	پیامد فردی	تقویت شخصیت اخلاقی مسئولیت‌پذیری و احترام پرورش وجدان اخلاقی (صداقت، عدالت) پیشرفت تحصیلی و شغلی تحول در نگرش و بینش توسعه تفکر انتقادی اخلاقی تقویت معنویت و آرامش درونی تقویت شجاعت اخلاقی همکاری و تعامل سازنده ارتباطات اخلاق‌مدار (گوش دادن فعال، احترام به دیدگاه‌ها) تأثیر بر سبک زندگی و انتخاب‌های شخصی تقویت خودآگاهی و پاسخگویی
پیامدها		ارتقای مهارت‌های اجتماعی کاهش فساد و بی‌عدالتی افزایش اعتماد عمومی کاهش هزینه‌های کنترل اجتماعی تحول در فرهنگ سازمانی و اداری تربیت مدیران اخلاق‌گرا توسعه فرهنگ پاسخگویی نهادینه شدن فرهنگ شفافیت تقویت سیستم‌های گزارش‌دهی و حسابرسی اخلاقی تقویت جامعه مدنی توسعه آموزش و اقتصاد اخلاقی همکاری‌های علمی اخلاق محور تأثیر بر نهاد خانواده رشد کسب و کارهای متعهد به مسئولیت اجتماعی ارتقای سرمایه اجتماعی توسعه پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی توجه به اخلاق محیط زیستی (حقوق بشر، عدالت اجتماعی)

پیامدها: براساس دیدگاه مشارکت‌کنندگان پیامدها شامل:
 پیامد فردی و پیامد اجتماعی است.
 با توجه به اینکه در این پژوهش از مصاحبه به‌عنوان ابزار اصلی
 گردآوری داده‌های کیفی استفاده شد، از این رو روایی (قابلیت

مجموعه داده‌ها در طول گردآوری آن، تعریف حد و مرز پژوهش و داشتن یک پیش‌نویس کلیدی و همچنین مطالعه اسناد و مدارک شرکت برای افزایش روایی (قابلیت اعتبار) درونی و بیرونی داده‌های حاصل، استفاده شده است. در نهایت، از سه تکنیک موقعیت محقق، مثلثی کردن و ممیزی کردن توسط یک داور برای تضمین اینکه نتایج یافته‌ها قابل اطمینان هستند در این پژوهش استفاده شده است.

اعتبار) در هر یک از مراحل هفت‌گانه مصاحبه (انتخاب موضوع، طراحی، موقعیت مصاحبه، نسخه‌برداری، تحلیل، تأیید و گزارش‌دهی) مورد توجه قرار گرفته است تا نتایج به دست آمده موثق و قابل اتکاء باشند. به منظور سنجش پایایی کدهای مستخرج شده از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، از تکنیک‌های مقایسه شواهد با ادبیات موجود، اطمینان از اینکه مفاهیم به صورت نظام‌مند با هم مرتبط هستند و انسجام درونی دارند، استفاده از منابع متعدد از شواهد، توصیف غنی از

شکل ۱: الگوی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی

کلیدی: عوامل علی (عوامل فردی، عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی و محیطی و عوامل محیطی و فناوری دیجیتال)، عوامل زمینه‌ای (زمینه‌های فرهنگی - تاریخی، زمینه‌های سیاسی - حقوقی، زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی و زمینه‌های علمی - فناورانه)، عوامل مداخله‌گر (مداخله ساختاری و مداخله

بحث

پژوهش حاضر به منظور ارائه الگوی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی با رویکرد داده بنیاد در حوزه پژوهش‌های کیفی انجام شد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه‌های دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی از ۵ عامل

فرهنگی - اجتماعی)، عوامل راهبردی (عوامل مدیریتی و حکمرانی، عوامل آموزشی و پژوهشی، عوامل ساختاری و زیربنایی، عوامل بین‌المللی و عوامل اقتصادی) و پیامدها (پیامد فردی و پیامد اجتماعی) تشکیل شده است که در ادامه به تبیین هر یک خواهیم پرداخت.

عوامل علی: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی از مؤلفه‌های اصلی دانشگاه اخلاق محور عوامل علی است. یافته‌های حاضر با پژوهش میراحمدی (۸)، سلطانی (۱۱) و مصلح گرمی و همکاران (۱۲) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانشگاه به‌عنوان نهاد پیشرو در تربیت نیروی انسانی و تولید دانش، مسئولیت سنگینی در ترویج ارزش‌های اخلاقی دارد. ایجاد یک دانشگاه اخلاق محور تنها با تدوین قوانین و منشورها ممکن نیست، بلکه نیازمند تحولی همه‌جانبه در فرهنگ، ساختارها و رفتارهای فردی و جمعی است. همچنین اگر دانشگاه‌ها بتوانند اخلاق را به‌عنوان یک گفتمان زنده و پویا در محیط علمی ترویج کنند، نه تنها به کارکرد اصلی خود (یعنی تربیت انسان‌های آگاه و مسئول) دست می‌یابند، بلکه به‌عنوان الگویی برای جامعه در مبارزه با فساد، تبعیض و بی‌عدالتی عمل خواهند کرد.

عوامل زمینه‌ای: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی دیگر از مؤلفه‌های اصلی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی عوامل زمینه‌ای است. یافته‌های حاضر با پژوهش آقایی مطلق (۹)، قاسم‌زاده و همکاران (۱۰) و سلطانی (۱۱) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت تحقق دانشگاه اخلاق محور فرآیندی پیچیده و چندبعدی است که مستلزم توجه هم‌زمان به عوامل مستقیم و زمینه‌ای است. همچنین دانشگاه اخلاق محور به مثابه موجودی زنده نیازمند تغذیه از بسترهای سالم فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است و تنها با درک عمیق این روابط متقابل می‌توان به نهادینه‌سازی واقعی اخلاق در محیط‌های دانشگاهی امیدوار بود. این مسیر اگرچه دشوار است، اما برای تضمین سلامت نظام آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی متعهد ضروری می‌نماید.

عوامل مداخله‌گر: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از دیگر مؤلفه‌های کلیدی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی

عوامل مداخله‌گر است. یافته‌های حاضر با پژوهش نادری و همکاران (۱۶)، موسوی و همکاران (۱۷) و میراحمدی (۸) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانشگاه اخلاق محور به‌عنوان آرمانی والا در آموزش عالی، با موانع و چالش‌های متعددی روبه‌رو است که نیازمند توجه و مدیریت هوشمندانه است. دانشگاه اخلاق محور نه یک مقصد، که مسیری مستمر برای ارتقای کیفیت آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی متعهد است. پایداری این مسیر، وابسته به نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی در تمام سطوح دانشگاهی است.

عوامل راهبردی: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی دیگر از مؤلفه‌های اصلی دانشگاه اخلاق محور در آموزش عالی عوامل راهبردی است. یافته‌های حاضر با پژوهش میراحمدی (۸)، سلطانی (۱۱)، موسوی و همکاران (۱۷) و مصلح گرمی و همکاران (۱۲) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت تحقق دانشگاه اخلاق محور نیازمند تحولی نظام‌مند و همه‌جانبه است. همچنین اخلاق محوری نیازمند مهندسی مجدد نظام دانشگاهی از مدیریت کلان تا فرآیندهای خرد آموزشی و پژوهشی است. باید تأکید کرد که دانشگاه اخلاق محور نه یک انتخاب که یک ضرورت انکارناپذیر در جهان امروز است. تحقق این آرمان، اگرچه دشوار اما با تدبیر، صبر و مشارکت جمعی دست‌یافتنی خواهد بود. این مسیر مستلزم بازتعریف رابطه دانشگاه با جامعه، صنعت و حکمرانی علمی است تا بتوان در کنار پیشرفت‌های کمی، به کیفیت اخلاقی دست یافت.

پیامدها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که آخرین مورد از مؤلفه‌های اصلی دانشگاه اخلاق محور، پیامدها هستند. یافته‌های حاضر با پژوهش آقایی مطلق (۹)، قاسم‌زاده و همکاران (۱۰) و مصلح گرمی و همکاران (۱۲) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانشگاه اخلاق محور نه یک مقصد، بلکه مسیر تحول دائمی است. این الگو می‌تواند با ایجاد هماهنگی بین دانش، اخلاق و قدرت الگویی جدید از دانشگاه‌های نسل چهارم را طراحی کند که در آن پیشرفت علمی همواره با التزام اخلاقی همراه است. تحقق این

چشم‌انداز نیازمند عزمی ملی، برنامه مدون و مشارکت همگانی است.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که دانشگاه اخلاق محور، مفهومی چندبعدی و نظام‌مند است که تحقق آن مستلزم توجه هم‌زمان به عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی است. یافته‌ها بیانگر آن است که اخلاق در آموزش عالی صرفاً یک اصل ارزشی نیست، بلکه ضرورتی راهبردی برای ارتقای کیفیت علمی، فرهنگی و اجتماعی دانشگاه به شمار می‌رود. الگوی استخراج‌شده می‌تواند به‌عنوان چارچوبی کاربردی برای سیاست‌گذاران و مدیران دانشگاهی در طراحی و اجرای برنامه‌های اخلاق محور مورد استفاده قرار گیرد. توجه به بسترهای فرهنگی، حقوقی، اقتصادی و فناورانه، شرط اساسی در موفقیت سیاست‌های مرتبط با نهادینه‌سازی اخلاق در دانشگاه است. همچنین، نقش مدیران، اعضای هیئت علمی و دانشجویان در شکل‌گیری و تداوم این الگو، محوری و تعیین‌کننده ارزیابی می‌شود. پیاده‌سازی این الگو می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای سلامت سازمانی، بهبود روابط انسانی و افزایش اعتماد در محیط دانشگاهی شود. در نهایت، دانشگاه اخلاق محور قادر است ضمن تقویت کارآمدی علمی و عملی، بستری پایدار برای توسعه متوازن و مسئولانه در آموزش عالی فراهم آورد.

مشارکت نویسندگان

افشین انصاری کهریز: طراحی ایده و راهنمایی در اجرای پژوهش.

ثریا غلامحسین پورانوری: نظارت بر اجرای پژوهش، مرور و اصلاح متن.

جعفر قهرمانی: جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید.

بیانیه هوش مصنوعی

نویسندگان اعلام می‌دارند که در فرایند تحقیق، نگارش و ویرایش این مقاله، از هیچ‌گونه ابزار هوش مصنوعی استفاده نشده است.

References

1. Lee JK. Is the achievement of moral character the ultimate goal of higher education? [Internet]. 2022 [cited 2026 Apr 4]. Available from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED623081.pdf>
2. Mosleh Germi M, Zahed Babolan A, Taghavi ghare bolagh H, khaleghkhah A. The Application of Ethics in the Formation of a Virtuous University. Quarterly Scientific Journal of Applied Ethics Studies. 2024; 20(1): 11-39. [Persian]
3. Selki Cheshmeh Soltani F, Jafari A. A study on the components of ethics in universities. The Second National Conference on Ethical Universities, Tehran. 2019. [Persian]
4. Golmohammadi J, Taghizadeh S. A study of professional ethics in the educational and research system of Allameh Tabatabaei University. The third national conference on ethical universities, Tehran. 2019. [Persian]
5. Mashayekh F, Karimi F, Shah Talebi B. Pathology of professional ethics of faculty members. Ethical Research. 2019; 9(3): 237-258. [Persian]
6. West D, Luzeckj A, Toohey D, Vanderlelie J, Searle B. Do academics and university administrators really know better? The ethics of positioning student perspectives in learning analytics. Aust J Educ Technol. 2020; 36(2): 60-70.
7. Măță L, Clipa O, Tzafilkou K. The development and validation of a scale to measure university teachers' attitude towards ethical use of information technology for a sustainable education. Sustainability. 2020; 12(15): 6268.
8. Mir Ahmadi S. Investigating the importance of intellectual virtues in education and how to acquire them. Moral Reflections. 2019; 2(2): 78-62. [Persian]
9. Aghaei Motlagh R. The relationship between professional ethics of university professors and job satisfaction and self-efficacy beliefs (case study of Karaj University professors). Quarterly Journal of Management and Perspectives on Education. 2019; 2(4): 37-53. [Persian]
10. Ghasemzadeh A, Zavar T, Mahdiyoon R, Rezaei A. The relationship between professional ethics and social responsibility and individual accountability: with the mediating role of service culture. Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology. 2014; 9: 69-76. [Persian]
11. Soltani I. The role of professional ethics in enhancing employees' job satisfaction. Second National Conference on Organizational Culture, Tehran, Iran. 2017. [Persian]
12. Mosleh Germi M, Zahed Babolan A, Taghavi Qarabulagh, H, kaleghkhah A. Designing and validating the model of a virtue-oriented university (mixed approach). Quarterly Scientific Journal of Applied Ethics Studies. 2024; 20(2): 37-78. [Persian]
13. Glaser BG, Strauss AL. The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. Chicago: Aldine Publishing Company; 1967.
14. Guba EG, Lincoln YS. Competing paradigms in qualitative research. In: Denzin NK, Lincoln YS, editors. Handbook of qualitative research. Thousand Oaks (CA): Sage; 1994. p. 105-117.
15. Moghimi SF, Shirvani Jozani A, Alipour Darvish Z. Exploring the affluenza phenomenon among the children of entrepreneurs (A grounded theory study). Journal of Entrepreneurship Development. 2021; 13(4): 581-600. [Persian]
16. Naderi N, Ghorbanizadeh V, Amini M. Ethical-Islamic components for the transition to the third generation university. Epistemological Studies in Islamic University. 2019; 24(1): 47-70. [Persian]
17. Mousavi F, Vashni A, Saeedipour Z. Investigating the level of compliance with professional ethics standards of managers and its relationship with job enthusiasm of secondary school teachers in the city of Songhor. Quarterly Journal of Educational Leadership and Management. 2016; 10(36): 97-122. [Persian]